

บทที่ ๒

สถานภาพและบทบาทของสตรีในพุทธศาสนา

ในเรื่องสถานภาพของสตรีในพุทธศาสนาได้มีผู้ให้ความเห็นไว้ดังเช่น ประสานทองภักดี (๒๕๑๔ : ๑๒) ได้กล่าวไว้ว่าพระพุทธเจ้าทรงยกย่องสตรีมานานแล้ว จะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักการปฏิบัติตัวของสามเณร ภรรยาต่อสามี พระองค์ทรงกำหนดให้สามียกย่องภรรยา หรือเห็นได้จากการเปรียบเทียบสถานภาพและบทบาทของสตรีในสมัยก่อนพุทธกาลกับสมัยพุทธกาลในอินเดีย เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าความไม่เสมอภาคของชาวอินเดียมีมาแต่โบราณกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีเพศต้องถูกอบรมให้อยู่ในจารีตประเพณีมาเป็นเวลาช้านาน ความเป็นอิสระและความเท่าเทียมกันเกิดขึ้นเมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงประกาศพุทธศาสนา คือพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมชาย คือบวชได้ในพุทธศาสนาที่เรียกกันว่า ภิกษุณีสงฆ์ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ๒๕๒๔:๑) แต่แม้กระนั้นก็ตามผู้ที่บวชเป็นภิกษุณีได้ก็ต้องยอมรับและปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่วางไว้ให้ได้จึงจะบวชได้ซึ่งจะได้พิจารณาศึกษาเงื่อนไขแต่ละข้อต่อไปว่าเป็นการแสดงถึงความมีสิทธิเสมอภาคของชายหญิงเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ และทำไมภิกษุณีจึงได้เสื่อมสูญไปในเวลาต่อมา จนทำให้สตรีที่มีความสนใจและศรัทธาในพุทธศาสนาหมดโอกาสที่จะบวชได้อีก จึงได้มีรูปของนักบวชในแบบต่าง ๆ ดังเช่นที่พบเห็นกันทั่วไปในสังคมก็คือ "แม่ชี" นั่นเอง

เสมอ บุญมา (๒๕๒๓ : ๑-๔) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับภิกษุณีในพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงสาเหตุของการที่สตรีชาวอินเดียในสมัยพุทธกาลยอมสละ ละทิ้งบ้านเรือนและภักดิ์อุปถัมภ์ศตบวชเช่นเดียวกับบุรุษว่ามาจากเหตุผลและแรงผลักดัน คือมีความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา การประสบปัญหาที่ยุ่งยากในชีวิตไม่มีหนทางที่จะแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้หรือการบวชด้วยสาเหตุอื่น เช่นการชกนํ้าของมิตรสหายหรือพี่น้อง

ภิกษุณีองค์แรกในพุทธศาสนา คือพระนางปชาบดีโคตมี พระเจ้าน้านางของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้เพียรพยายามทูลขออุปสมบทพร้อมกับสตรีที่เป็นบริวารอีกหลายร้อยคนอยู่หลายครั้ง จนท้ายสุดเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปสู่เมืองเวสาลีและประทับอยู่ภูฏาคารป่ามทวัน พระนางพร้อมด้วย

บริวารพากันปลงพระเกศานุ่งผ้ากาสายะ (ผ้าเนื้อหยาบสีเหลือง) ตามเสด็จไปเพื่อจะทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรีบวช และได้พากันไปยืนกันแฉ่งที่ขุมประตุนพระอาณันทกราบเรื่องราวและต้องใช้อุบายทูลขอเพื่อให้มีพุทธอนุญาต โดยทูลถามว่าสตรีเมื่อออกบวช เป็นบรรพชิตในธรรมวินัยนี้แล้ว จะสามารถทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลต่าง ๆ ได้หรือไม่ จึงได้รับพุทธดำรัสตอบว่ามีทางเป็นไปได้ เมื่อได้โอกาสเช่นนี้พระอาณันทก็กราบทูลอนุญาตให้พระนางปชาบดีโคตมีและ เหล่าสตรีที่เป็นบริวารได้บวชตามประสงค์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตโดยมีข้อแม้ว่าต้องรับครุธรรม ๘ ประการ (เงื่อนไขอย่างหนัก) ดังต่อไปนี้ (ปีน มุทกัณฑ์ ๒๔๑๓ : ๒๖๔-๒๖๖)

- ข้อ ๑ ภิกษุณีต้องเคารพพระภิกษุ แม้จะอ่อนพรรษากว่า
- ข้อ ๒ ภิกษุณีจะต้องไม่จำพรรษาในวัดที่ไม่มีพระภิกษุ
- ข้อ ๓ ภิกษุณีต้องทำอุโบสถและรับโอวาทจากพระภิกษุทุกกึ่งเดือน
- ข้อ ๔ ภิกษุณีต้องปราวณาตัวให้ภิกษุว่ากล่าวตักเตือนได้
- ข้อ ๕ ภิกษุณีต้องอาบัติ แล้วต้องมานัต (รับโทษ) จากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย
- ข้อ ๖ ภิกษุณีจะต้องบวชจากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย หลังจากเป็นสิกขมานาแล้ว ๒ ปี
- ข้อ ๗ ภิกษุณีจะตำว่าค่อนแคะพระภิกษุไม่ได้
- ข้อ ๘ ภิกษุณีสอนพระภิกษุไม่ได้

เมื่อพิจารณาครุธรรมทั้ง ๘ ข้ออย่างให้ความเป็นธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าครุธรรมข้อที่ ๑, ๓, ๔, ๖, ๗ และข้อ ๘ มีความขัดกับเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันของหญิงและชาย ทำให้มองเห็นได้ชัดว่าผู้หญิงในทางพุทธศาสนาจะมีสถานภาพที่ต่ำกว่าผู้ชายถึงแม้ว่าจะอยู่ในสมณะเพศก็ตาม และจากการที่พระพุทธองค์ทรงสัง เเลพระทัยในการที่จะอนุญาตให้สตรีบวช ได้นั้นทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานาว่าพุทธศาสนาไม่ยกย่องสตรี ไม่ให้ความเสมอภาคแก่สตรี ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีผู้ให้ข้อคิดและ เหตุผลของการที่พระพุทธเจ้าทรงสัง เเลพระทัยในการที่จะอนุญาตให้สตรีบวช เป็นภิกษุณีหลายท่านด้วยกัน ดังเช่น

เสมอ บุญมา (๒๔๒๓ : ๔) ได้กล่าวว่า จากพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิเสธ คำกราบทูลขอร้องของพระนางปชาบดีโคตมีและของพระอาณันทผู้กราบทูลอ้อนวอนแทนอยู่หลายครั้งก็เพื่อว่าจะให้สตรีได้ตระหนักถึงเหตุผลและจุดมุ่งหมายของการบวช นอกจากนี้พระองค์ยังทรงวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างรัดกุม เพื่อสกัดกั้นการหลั่งไหลเข้ามาบวชของสตรี ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาเพราะสตรีเป็นเหตุ และอีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นการคัด

เลือกสตรีผู้ที่มีความเสื่อมใสอดทนอย่างแท้จริงเท่านั้นจึงจะบวชได้ มิฉะนั้นแล้วแทนที่จะได้สตรีมาเป็นกำลังของพระพุทธศาสนา กลับกลายเป็นจุดเสื่อม สั่นคลอนเสถียรภาพตลอดจนฐานะของพระพุทธศาสนาได้

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (๒๕๑๘ : ๑๓-๒๗) ได้กล่าวถึงการที่พระพุทธองค์ทรงส่งเลขาที่จะรับสตรีเพศเข้าบวชในคณะสงฆ์ เป็นเพราะพระพุทธองค์ทรงตระหนักดีว่า มิได้เป็นเฉพาะปัญหาว่าจะอนุญาตให้สตรีบวชได้หรือไม่ ข้อสำคัญขึ้นอยู่กับตรงที่ว่า เมื่ออนุญาตให้บวชแล้วนั้นจะมีปัญหาภายนอกติดตามมาอย่างไรต่างหาก ปัญหาแรกที่พอจะมองเห็น คือ พระนางปชาบดีโคตมีมีความเคยชินอยู่กับความสุขสบายไม่เคยต้องประสบกับความยากลำบาก ถ้าออกบวชแล้วพระนางจะต้องเที่ยวจาริกไปตามหมู่บ้านเพื่อปิตุฆาตระงระงทำไม่ได้หรือ และยังไปกว่านั้นพระนางมิได้เสด็จโดยลำพัง ยังมี เจ้าหญิงแห่งราชวงศ์ศากยะติดตามมาอีกเป็นจำนวนมาก พระพุทธองค์ก็เคยได้มีโอกาสใกล้ชิดกับสตรีในวังมากพอที่จะทรงทราบถึงนิสัยใจคอ จึงยังไม่ทรงแน่พระทัยว่าจะมีศรัทธาจริงจึงต่อชีวิตของการบวชมาน้อย และในสมัยนั้นมีปัญหาการขาดแคลนสตรีเพศในราชวงศ์ เพราะเป็นประเพณีของราชวงศ์ศากยะที่รักษากันไว้อย่างเคร่งครัดให้มีการอภิเษกสมรสกันในหมู่ราชวงศ์เดียวกัน ถ้าทรงอนุญาตให้เจ้าหญิงทั้งหลายร้อยนางออกบวชแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดการขาดแคลนดังกล่าวเกิดขึ้นได้และ เป็นเหตุให้เกิดการสมรสกันกับราชวงศ์อื่นทำให้เสียนโยบายการปกครองบ้านเมืองที่สืบทอดมายาวนาน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ภิกษุณีจำเป็นต้องมีที่อยู่อาศัย เฉพาะขณะเดียวกันก็มิอาจกำหนดให้มีที่พักอาศัยอยู่ในที่เดียวกับภิกษุได้ แต่ภิกษุณีจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนจากภิกษุสงฆ์และปัญหาการที่จะต้องเลือกเห็นภิกษุผู้ที่เหมาะสมจะเป็นอาจารย์เพื่อทำการอบรมสั่งสอนภิกษุณีทั้งในเรื่องพระธรรมและวินัย เพราะมิใช่ว่าภิกษุทุกรูปจะสอนธรรมวินัยแก่ภิกษุณีได้ ภิกษุที่โง่ เจ็บไข้หรือภิกษุที่อยู่ในระหว่างเดินทางห้ามมิให้สอนธรรมวินัยแก่ภิกษุณี ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้พระพุทธองค์จึงต้องทรงใช้เวลาไตร่ตรองพิจารณาหาทางออกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นเวลานาน เมื่อทรงหาทางออกที่รอบคอบได้แล้วจึงได้อนุญาตให้สตรีบวชได้ พระพุทธองค์ไม่ประสงค์ให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในหมู่ของภิกษุสงฆ์ เพราะทรงตระหนักดีว่าถ้ามีสตรีเพศใกล้ชิดภิกษุสงฆ์ นอกจากผู้บวชเป็นพระอรหันต์แล้ว บางองค์ก็ยังมีจิตใจเป็นปุถุชนอยู่ถ้ามีการทำความผิดอยู่เสมอ นอกจากทางฝ่ายภิกษุเองแล้ว ฝ่ายภิกษุณีก็อาจจะสร้างปัญหาทั้งที่เจตนาและไม่เจตนาอันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งในคณะสงฆ์เป็นการขัดขวางการเจริญภาวนาของภิกษุสงฆ์อื่น ๆ ได้ ตลอดจนสตรีเป็นเพศที่น่ายินดีสำหรับเพศตรงข้าม เป็นชนวนของอันตรายพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ฉะนั้นเมื่ออนุญาตให้สตรีบวชได้แล้วนั้นจึงได้มีข้อห้ามมิให้ภิกษุณีเดินทางแต่โดยลำพัง

และถ้าหากพิจารณาในแง่ของสังคม สตรีเป็นศูนย์กลางของครอบครัวมีบทบาทในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นถ้าหากยอมให้สตรีออกบวชเท่ากับเป็นการทำลายสังคมภายในครอบครัวทวงอ้อม เมื่อครอบครัวหรือสังคมไม่สงบสุข สงฆ์ต้องการความสนับสนุนจากครอบครัวหรือสังคมจะอยู่ได้อย่างไร ศาสนาพุทธก็ไม่อาจเจริญรุ่งเรืองไปได้ นี่คือปัญหาที่เกี่ยวข้องมาเป็นลูกโซ่ ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้คือ เหตุผลบางประการที่ทำให้พระพุทธร่องค์ทรงสัง เเลในการที่จะอนุญาตให้สตรีออกบวชได้

ใน Manual of Buddhism (อ้างถึงใน ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ๒๕๑๔ : ๒๑) ได้อธิบายเรื่องที่พระพุทธร่องค์ทรงสัง เเลประทัยนี้ว่าอาจเป็นเพราะ

"พระพุทธร่องค์ทรงตระหนักพระทัยดีว่า ถ้าผู้หญิง เหล่านี้ได้บวช เรียงจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และพระองค์ก็ทรงทราบด้วยว่า พระพุทธเจ้าในอดีตก็ปฏิบัติสืบทอดกันมาเช่นนี้ แต่ที่พระองค์ทรงสัง เเลอยู่ก็เป็นเพราะ เกรงว่าจะเกิดความสงสัยขึ้นในหมู่ชนที่ยังมิได้เข้ามาปฏิบัติในอริยมรรค และทำให้บรรพชิตในลัทธิอื่นถือ เป็นข้อโจมตีได้"

ถ้าหาก เป็น เช่นนี้จริงการปฏิ เเสธในระยะแรกของพระพุทธ เจ้านั้นก็มี เหตุผลเพียงผิวเผิน และจากข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นชัดว่าพระพุทธร่องค์ทรงสนับสนุนการจัดตั้งภิกษุณีสงฆ์เต็มที่ เมื่อหันมาพิจารณาข้อโต้แย้งต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในเรื่องพระนางปชาบดีโคตมีพระนางมีพระทัยแน่วแน่มั่นคง เกศานุ่งผ้าย้อมฝาด เสด็จติดตามพระพุทธ เจ้าจาก เมืองกบิลพัสดุ์จนถึง เมือง เวสาลี ไม่ว่าพระพุทธร่องค์จะทรงประทานอนุญาตให้พระนางบวช เป็นภิกษุณีหรือไม่ก็ตาม พระนางก็ถือได้ว่าเป็นนักบวชหญิงแล้วทั้งกายและใจ และคงไม่กลับไปใช้ชีวิตการครอง เรือนอีกเป็นแน่ และการที่จะปล่อยให้พระนางพร้อมด้วยบริวารอีกหลายร้อยนางอยู่ในสภาพของปริพาชก (นักบวชหญิง) ระ เทร่ร้อนไปหา เจ้าสำนักอื่นก็ เป็นการไม่สมควร เป็นแน่ เพราะใน เมื่อพระนางได้มาขอบารมีเป็นที่พึ่ง มาขอคำสอนทางธรรม ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้พระพุทธ เจ้าอยู่ในอำนาจที่จะให้ได้ แล้วพระพุทธร่องค์ จะทรงปฏิ เเสธได้อย่างไร สำหรับ เรื่องที่บรรดา เจ้าหญิงทั้งหลายที่ติดตามมานั้นอาจไม่มีความตั้งใจจริงก็ไม่น่า เป็นปัญหา เพราะได้พิสูจน์ความตั้งมั่นโดยการ เดินทางรอนแรมมาเป็นระยะทางข้าม เมือง เลยทีเดียว และในเรื่องความปลอดภัยของภิกษุณีสงฆ์ก็แก้ได้โดยการจำกัดไว้ในครุธรรมข้อที่ ๒ ว่า "ให้ภิกษุณีจำพรรษา เฉพาะในสถานที่ที่มีภิกษุสงฆ์อยู่" การที่ให้ภิกษุสงฆ์มาคอยป้องกัน และคุ้มครองภิกษุณีนั้น เมื่อพิจารณาจากวัฒนธรรมอินเดียและสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้น มีความ เชื่อกันว่าสตรีเพศเมื่อ เล็กอยู่ในความคุ้มครองของบิดามารดา เมื่อมี เหี่ยว เรือนอยู่ในความคุ้มครองของ

สามี แก่เฒ่าก็อยู่ในความดูแลของลูกหลาน เมื่อออกบวชเป็นภิกษุณีก็ควรได้รับความคุ้มครองจากภิกษุ ซึ่งเป็นเสมือน เป็นพี่ชายคุ้มครองน้องสาวด้วยฉันนั้น และในเรื่องการขาดแคลนสตรีเพศในศากยวงศ์ก็เป็นอันว่าตกไป เพราะบรรดาเจ้าหญิงที่ติดตามพระนางปชาบดีมาขอบวชนั้น ล้วนแต่ผ่านการสุมพรมมาแล้วทั้งสิ้น และสามีของนาง เหล่านี้ก็ได้เข้ามาบวชเป็นภิกษุสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าอยู่ก่อนแล้ว ฉะนั้นข้อแย้งทางสังคมก็พลอยหมดความหมายไปด้วย เพราะสตรีเหล่านี้ไม่มีพันธะผูกพันในทางครอบครัว

Horner (๑๙๓๐ : ๑๐๔-๑๐๕) ได้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงอนุญาตให้มีสถาบันใดขึ้นอย่างไม่มีเหตุผล ภิกษุณีสงฆ์นั้นไม่ใช่ของใหม่เพราะพวก เขน (นิครนถ์) ก็มีนักบวชหญิงด้วยเช่นกัน และเมืองเวสาลีเองก็เป็น เมืองศูนย์กลางของนักบวชนิกายนี้ด้วย ฉะนั้นจึงต้องพิจารณาไตร่ตรองเหตุผลหลาย ๆ ด้านให้ดีด้วยความระมัดระวังรอบคอบก่อนที่จะทรงอนุญาตให้สตรีบวชได้ มิฉะนั้นแล้วจะง่ายต่อการถูกโจมตี คำเหน็ดเหนื่อยจากศาสนาอื่น ๆ ได้

ปิ่น มุฑกันต์ (๒๕๑๓ : ๒๕๔-๒๖๕) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้สตรีบวชหรือต้องรอเวลาอันควรเสียก่อน การที่ทรงรอให้ถึงเวลานั้นคิดว่าทรงรอ ๒ อย่าง คือ

๑) เกี่ยวกับเรื่องพุทธบิดา การที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวชตลอดจนพระราหูลก็ออกบวชเป็นสามเณรตามอีกด้วย ทำให้พระบิดาทรงผิดหวังมาก เพราะจะทรงมอบราชสมบัติแก่บุคคลทั้งสองก็ต้องผิดหวังถึงสองครั้ง และต่อมาคิดจะมอบราชสมบัติให้แก่เจ้าชายนั้นแหละ ซึ่งเป็นโอรสของพระองค์กับพระนางปชาบดีโคตมี แต่แล้วพระพุทธเจ้าก็ชวนให้ออกผนวชเสียในเวลาไล่ ๆ กัน เมื่อเป็นดังนี้แล้วราชสมบัติก็ตกไปสู่เจ้าชายมทานาม (ลูกของน้องชาย) ทำให้พุทธบิดาต้องได้รับความผิดหวังมาก และถ้าหากพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระนางปชาบดีโคตมีทรงผนวชในศาสนาในทันทีที่ทรงขอครั้งแรก ก็จะเป็นการเพิ่มความระทมทุกข์อย่างหนักแก่พระบิดาจึงต้องทรงรอการอนุญาตให้พระนางปชาบดีทรงผนวชได้ไว้ก่อน

๒) เป็นนโยบายเราใจสตรีให้มั่นคง การที่สตรีเป็นเพศที่อ่อนแอการบวชนั้นเป็นงานหนักอากรับไม่ไหว เว้นแต่จะสร้างกำลังใจให้เข้มแข็งเสียก่อน การที่พระพุทธองค์ทรงรื้อการอนุญาตให้สตรีบวชได้นั้น เป็นการเราใจสตรีให้เข้มแข็งเอาจริงเอาจัง จนทำให้พระนางปชาบดีรวมทั้งบริวารได้แสดงความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว โทณมน่งผ้าหยาบสี เหลือง เดินด้วยเท้าออกติดตามพระพุทธเจ้ามาเป็นระยะทางจาก เมืองหนึ่งไปสู่อีก เมืองหนึ่ง

และการที่พระพุทธองค์ยังไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกบวชในศาสนานั้นมิใช่เพราะทรงเห็นว่าผู้หญิงไร้ความสามารถที่จะทำความเพียร หรือทรงผูกขาดการบวชไว้สำหรับบุรุษฝ่ายเดียว แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่ความมั่นคงของศาสนาและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพราะถ้าสตรีบวชกันมาก ความมั่นคงของศาสนาก็จะลดน้อยลง เพราะสตรีเป็นคนอ่อนแอทางร่างกายและจิตใจก็อ่อนไหวง่ายกว่า การป้องกันตนจากคนพาลก็ทำได้ยาก จึงได้บัญญัติครุธรรมแปดประการ เพื่อให้สตรีที่จะเข้ามาบวชปฏิบัติตาม เพื่อคัดเลือกว่าผู้ที่เข้มแข็งจริง ๆ เข้ามาในศาสนา และเป็นการปิดทางที่สตรีจะประพฤติดีได้มาก เพราะเป็นการช่วยกีดกันไม่ให้สตรีที่มีจิตใจไม่มั่นคง เข้ามาทำลายศาสนาได้

จากเหตุผลของผู้รู้หลาย ๆ ท่านดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว เป็นการแสดงข้อคิดเห็นในเรื่องความไม่มีขอบเขตจำกัดในเรื่องเพศ และกำเนิดความเป็นมาของภิกษุณีสงฆ์นั้นก็ เป็นไปอย่างมีเหตุผลเป็นไปตามพุทธมติของพระพุทธเจ้าเอง มิใช่ว่าเป็นเพราะทนการรบเร้าของพระอานนท์หรือพระนางเชาบดีโคตมีไม่ได้ แต่แม้กระนั้นก็ตามถ้าพิจารณาให้ถ่องแท้จะเห็นได้ว่าบทบาทและสถานภาพของสตรีในทางศาสนาจะมีขอบเขตจำกัดมากกว่าฝ่ายชาย และการที่สตรีจะเข้าสู่ศาสนาก็มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ มากกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะธรรมชาติในด้านสรีระของสตรีเองที่มีส่วนต่อข้อจำกัดหรือระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

วิธีการบวชของภิกษุณีมีด้วยกัน ๔ วิธี คือ

๑) ครุธรรมปริกคคหณอุปสัมปทา เป็นการบวชวิธีแรกสำหรับสตรีที่จะเป็นภิกษุณีโดยการรับครุธรรม ๘ ประการ เช่นพระนางเชาบดีโคตมี เป็นวิธีการบวชเป็นภิกษุณีในระยะเริ่มแรก โดยพระพุทธเจ้าเอง

๒) สัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา การบวชโดยการประกาศขอความเห็นจากสงฆ์ ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้งทั้งสัตติจตุตถกรรมอย่างหนึ่งด้วย ว่ากรรมมีวาจาครบ ๔ เป็นการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงประทานความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์หรือหมู่คณะดำเนินการ ผู้ที่จะบวชได้ต้องมีผู้รับรองเรียกว่า "พระอุปัชฌายะ" และมีสงฆ์เป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ภิกษุณีที่บวชด้วยวิธีนี้ได้แก่ บรรดาสาภิยานีข้าราชการบริหารของพระนางเชาบดีโคตมี

๓) อัญญาจาริการอุปสัมปทา เป็นการบวชโดยการประกอบพิธีกรรม ๒ ครั้งคือ บวชในสำนักภิกษุณีสงฆ์ด้วยสัตติจตุตถกรรมวาจาครั้งหนึ่ง แล้วจึงไปขอบวชในสำนักภิกษุสงฆ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่งด้วยวิธีเดียวกัน รวมเป็นการขอความเห็นชอบด้วยกัน ๘ ครั้งรวมทั้งสัตติ ผู้ที่จะบวชด้วยวิธี

นี้จะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๒ ปี มีขั้นตอนตามลำดับดังต่อไปนี้

ขั้นการเป็นสาม เณร ผู้ที่ปรารถนาจะบวชเป็นภิกษุณีต้องได้รับการบรรพชาเป็นสาม เณร โดยการรับไตรสรณคมณ์และสมาทานศีล ๑๐ เช่นเดียวกับสาม เณร เป็นขั้น เริ่มต้นเพื่อเตรียมตัวไว้ก่อน

ขั้นการเป็นสิกขมานา เมื่อสาม เณรอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์เสี้อมใสศรัทธาจะบวช เป็นภิกษุณีก็จะสมาทานสิกขาบทต่อภิกษุณีสงฆ์และภิกษุสงฆ์ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นสิกขมานา หมายถึงผู้กำลังศึกษา จะต้องปฏิบัติตัวเคร่งครัดมากขึ้น เพราะต้องรักษาสิกขาบททั้ง ๖ ประการ (ศีล ๕ และเพิ่ม เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล) ไม่ให้บกพร่องตลอด ๒ ปี

ขั้นการขอบวชในสำนักภิกษุณีสงฆ์ เมื่อสิกขมานารักษาสิกขาสมมติ ๖ ประการไม่บกพร่อง ๒ ปี จะได้ชื่อว่า ลิกขิตลิกขา คือผู้ได้รับการศึกษาอย่างดีแล้ว ถ้าประสงค์จะบวชเป็นภิกษุณีก็จะกล่าวคำขออุฏฐานสมมติคือ พ้นจากการเป็นสิกขมานาต่อภิกษุณีสงฆ์ และต้องยึดภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นปรตติณี คือผู้ที่รับรองให้การบวช ผู้ที่จะบวชจะต้องถูกถวมนครายิธรรม ๒๔ ประการ ท่ามกลางภิกษุณีสงฆ์ จะเป็นการถามในเรื่องคุณสมบัติ เช่นไม่เป็นโรคภัยที่รังเกียจแก่สังคัม หรือไม่ได้หัดปีตามารดามาบวชเป็นต้น ขั้นนี้จะเรียกว่า เอกโตอุปลัมปทา

ขั้นการขอบวชในสำนักภิกษุสงฆ์ เมื่อเป็นเอกโตอุปลัมปทาแล้วจะเป็นการบวชในหมู่ภิกษุสงฆ์ เมื่อประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาก็เป็นอันว่า เป็นภิกษุณีตามพุทธบัญญัติ จากนั้นก็จะเป็นการวัดเงาแดดเพื่อบอกฤดูกาลให้รู้ บอกหลักสำคัญที่ภิกษุณีบวชใหม่ต้องรู้ได้แก่นิสัย ๓ และอภิญญกิจ ๔ ประการ คือแนวทางที่ต้องปฏิบัติและกิจที่บรรพชิตไม่พึงกระทำ

๔) ทุเตนอุปลัมปทา เป็นการบวชวิธีการเดียวกันกับแบบที่ ๓ ทุกประการแต่ไม่อาจจะเดินทางไปขอบวชในสำนักภิกษุด้วยตนเองได้ เนื่องจากมีภัยอันตรายบางอย่างแก่ผู้ที่จะทำการบวช คือภัยจากโจรผู้ร้าย ภัย เนื่องจากเจ็บป่วย พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ส่งตัวแทนของเอกโตอุปลัมปทา ไปสู่สำนักภิกษุสงฆ์เพื่อทำหน้าที่เป็นทูตในการบวช

สิกขาบทของภิกษุณี สิกขาบทหมายถึงวินัยหรือข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้เป็นหลักในการปกครองภิกษุณีซึ่งมีถึง ๓๑๑ ข้อ ในขณะที่ภิกษุมีเพียง ๒๒๗ ข้อ การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ไม่เท่ากัน ๒ ฝ่าย ทั้งนี้ก็เพื่อความบริสุทธิ์สะอาดในบรรพชิตบริษัทและเพื่อสวัสดิภาพของภิกษุณีเอง นอกจากนี้แล้วพฤติกรรมของภิกษุณีเองก็มีส่วนต่อการเพิ่มจำนวนสิกขาบท อีกด้วย

สภาวะความเป็นอยู่ของภิกษุณี ภิกษุณีเป็นบรรพชิตอยู่ในสภาพผู้ไม่มี เรือน คำรังษีด้วยการอาศัยผู้อื่น เพราะบรรพชิตจะไม่มีการประกอบอาชีพ จึงมีสภาพผิดแผกแตกต่างไปจากผู้ครองเรือน ทางร่างกายต้องปลงผมให้สั้นเป็นประจำไม่ตกแต่งร่างกายด้วยของหอม สิ่งของเครื่องใช้ มีเพียงอัฐบริขารเท่านั้น ที่อยู่อาศัยของภิกษุณีระยะแรกอยู่ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ส่วนมากจะอยู่ตามป่าที่สงบ เงียบ เพื่อความเหมาะสมในการเจริญธรรม จึงเป็นอันตรายต่อภิกษุณี พระพุทธเจ้าทรงตระหนักถึงภัยอันตรายข้อนี้จึงมีพุทธบัญญัติห้ามภิกษุณีอยู่ป่า ที่อยู่ของภิกษุณีเรียกว่า "ภิกขุมบัสสยะ" ต้องอยู่ในเขตภิกษุจำพรรษาอยู่ และต้องอยู่ในรัศมี ๒๐๐ เมตร เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติศาสนากิจตลอดจนศึกษารธรรมะกับภิกษุและป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ถ้าหากอยู่ไกล

บทบาทของภิกษุณีต่อพุทธศาสนา เมื่อภิกษุณีเกิดขึ้นแล้วทำให้พุทธศาสนามีบริษัทสี่ครบบริบูรณ์ ทำให้การเผยแผ่ศาสนาทำได้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งภิกษุณีก็มีบทบาทไม่ด้อยกว่าภิกษุในกิจการด้านนี้ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาภายในประเทศและต่างประเทศ ความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาได้ขยายกว้างออกไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๒๓๖ ปี ก็มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศถึง ๔ สาย สายหนึ่งไปลังกา ซึ่งสมณทูตคณะนี้ทำงานได้ผลดียิ่งทำให้เจ้าผู้ปกครองลังกาและประชาชนหันมานับถือศาสนาพุทธและพระนางอนุราเทวีรวมทั้งบริวารเกิดความเลื่อมใสปรารถนาจะขอบวช จึงส่งข่าวสารไปยังพระเจ้าอโศกมหาราชที่เป็นประธานฝ่ายฆราวาสจัดส่งสมณทูตในครั้งนั้นให้นิมนต์พระสังฆมิตตาเถรีเดินทางไปลังกาทรีปพร้อมคณะและยังได้นำกิ่งพระมหาโพธิ์ไปด้วย พระสังฆมิตตาเถรีได้เดินทางไปลังกาทำการอุปสมบทให้แก่สตรีชาวลังกา ซึ่งเป็นการยกระดับฐานะของสตรีชาวลังกาให้เท่าเทียมกับบุรุษอย่างไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งจากคุณงามความดีนี้ทำให้ชาวลังการำลึกถึงพระคุณของพระนางจึงได้เก็บรักษาสถานที่บรรจุอัฐิของนางไว้กราบไหว้บูชาตลอดมา และยังได้วาดภาพนางในทำนุสำรวมในเรือสำเภาที่เป็นพาหนะพร้อมพระมหาโพธิ์ตั้งอยู่ข้างหน้าซึ่งมีปรากฏอยู่ที่ฝาผนังวัดกัลยาณิราชมหารวิหาร เมืองโคสัมโบ จากพุทธตำราที่ว่าสตรีเมื่ออุปสมบทแล้วสามารถทำให้แจ้งซึ่งมรรคผล เช่นเดียวกับบุรุษเป็นความจริง เพราะได้มีสตรีที่บวชเป็นภิกษุณีแล้วจำนวนมากที่บำเพ็ญเพียรจนบรรลุคุณธรรมระดับสูง เป็นพระอริยบุคคลพ้นจาก เวียนว่ายตาย เกิดในสังสารวัฏ และที่สำคัญมีภิกษุณีผู้มีคุณวุฒิสุง เป็นพิเศษเหนือใครจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศหาผู้ทัดเทียมไม่ได้ มีด้วยกัน ๑๓ ท่านดังเช่น พระนางปชาบดีโคตมีได้รับยกย่อง

ว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุอื่นในทางรัตตัญญูคือบวชมานานมีอายุพรรษามากกว่าภิกษุคนอื่น ๆ จึงมีความรอบรู้เรื่องต่าง ๆ พระเขมาภิกษุได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในทางปัญญา ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอัครสาวิกฝ่ายขวาเป็นการยกย่องสถานภาพของสตรีย่างสูงสุด เป็นต้น จากความเป็นเลิศของภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญนี้เท่ากับ เป็นการพิสูจน์ให้เห็นความสามารถของสตรีประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายจะยกสถานะของสตรีสมัยนั้นให้สูงขึ้นทัดเทียมกับบุรุษ เช่นเดียวกับที่ทรงมุ่งขจัดกาแบ่งชั้นวรรณะ

จากการที่ ภิกษุในพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดผลดีดังกล่าวมาแล้ว แต่ผลเสียก็ย่อมมีอยู่บ้าง ดังเช่น การหย่อนในข้อวัตรปฏิบัติ หรือการเข้าไปในลัทธิอื่นทั้ง ๆ ที่ยังครองผ้าเหลืองอยู่ และยังในสมัยหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วความเสื่อมโทรมของพุทธศาสนาซึ่งหมายรวมถึงภิกษุสงฆ์ก็ยังมีเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งในที่สุดก็สูญหายไปจากวงการพุทธศาสนา และยังถ้าหากผู้ไม่เคยได้ศึกษาเรื่องราวประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนามาด้วยแล้วจะไม่ทราบว่า มีนักบวชสตรีอยู่ในพุทธศาสนาด้วย เลยในอดีต

เหตุผลสำคัญที่มีผลผลักดันให้ภิกษุต้องถึงจุดจบ คือ

ก) ความยุ่งยากเกี่ยวกับขั้นตอนในการอุปสมบท การที่สตรีจะบวชได้จะต้องผ่านขั้นตอนมากกว่าบุรุษ ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ยุ่งยากซับซ้อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งตอน เป็นสิกขมานา ต้องสมาทานรักษาศีล ๖ เป็นเวลานานตลอด ๒ ปี โดยไม่มีการล่วงละเมิดเลยแต่ถ้าหากละเมิดข้อหนึ่งข้อใดจะต้องสมาทานและ เริ่มต้นนับ เวลาใหม่เท่ากับ เป็นการยืดเวลาการ เป็นภิกษุออกไป ฉะนั้นสตรีที่จะผ่านขั้นตอนดังกล่าวย่อมมีลดน้อยลง และยัง เมื่อเห็นว่าการบวชในพุทธศาสนานั้นยุ่งยากก็เปลี่ยนไปนิยมศาสนาอื่น นอกจากนี้แล้วความยุ่งยากในขั้นตอนที่เกี่ยวกับตัวผู้ทำการอุปสมบทให้แก่สิกขมานาคือ " ปรตตินี " ซึ่งจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น เป็นภิกษุมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑๒ พรรษา ต้องได้รับการสมมติแต่งตั้งจากภิกษุสงฆ์ก่อน จะทำการอุปสมบทแก่สิกขมานาได้เพียงปีละ ๑ รูปเท่านั้นและต้องเว้นไปอีก ๑ ปีจึงจะอุปสมบทให้ได้อีก ๑ รูป ด้วยเหตุนี้ภิกษุจึงไม่มีแพร่หลายดังเช่นบริษัทอื่น

ข) ความเคร่งครัดของข้อวัตรปฏิบัติ กฎข้อบังคับและข้อปฏิบัติของภิกษุมีถึง ๓๑๑ ลิกขาบท ลิกขาบทที่มีโทษหนักที่จะทำให้พ้นจากสภาพความเป็นภิกษุถ้าหากมีการล่วงละเมิดมีถึง

๔ ข้อ (ในขณะที่พระภิกษุสงฆ์มีเพียง ๔ ข้อ) ทำให้ภิกษุณีมีโอกาสพลัดปลั่งและหมดสภาพไปได้ง่าย และผู้ที่อาบัติปาราชิกและไม่อาจกลับมาบวชได้อีก และสิกขาบทที่มีโทษรองลงไปมี ๑๗ สิกขาบท ผู้ละเมิดจะต้องถูกขับไล่ออกจากหมู่คณะ ไม่มีสิทธิร่วมสังฆกรรมกับคณะภิกษุณีอื่น ๆ ไม่มีคนคบค้ากลายเป็นคนสังคมรังเกียจ และสิกขาบทที่เป็นข้อห้ามอื่น ๆ อีกมาก จากเหตุที่พุทธบัญญัติมีมากมาย เช่นนี้ทำให้สตรีเกิดความท้อแท้ใจที่จะทำการบวชแม้ว่าพุทธบัญญัติต่าง ๆ จะบัญญัติไว้อย่างมีเหตุผลผลก็ตามแต่ก็เป็นสิ่งที่ยากจะปฏิบัติโดยไม่ล่วงละเมิดเลย

ค) ความยุ่งยากอันเนื่องจากสภาวะของสตรีโดยธรรมชาติ สรีระร่างกายของสตรีเพศแตกต่างจากบุรุษ ดังเช่นในระยะเวลาในรอบเดือนทำความไม่สะดวกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องนุ่งห่มของภิกษุณีก็แตกต่างจากคฤหัสถ์ นอกจากนี้การที่จะได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือสามีก็เป็นไปได้ยาก เพราะยอมเป็นที่ห่วงใยของบิดามารดา หรือมีภาระต่าง ๆ ในครอบครัวมีมาก จากความไม่สะดวกในการดำเนินชีวิตในสภาพภิกษุณีนี้ทำให้จำนวนของผู้บวชลดลง

ง) ความเสื่อมโทรมของพุทธศาสนา มีทั้งสาเหตุภายในพุทธศาสนาเอง เป็นต้นว่าการแตกแยกในแนวความคิด มีนิกายต่าง ๆ มากมายขาดความเป็นเอกภาพตลอดจนความเสื่อมทรามทางศีลธรรมของพุทธบริษัท โดยเฉพาะฝ่ายบรรพชิตมีความย่อหย่อนในข้อวัตรปฏิบัติ นักปราชญ์ในพุทธศาสนาในสมัยต่อมาไม่มีความรู้แตกฉานในธรรมวินัยทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา นอกจากนี้สาเหตุภายนอก เช่นความบีบคั้นจากศาสนาอื่น คือศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดูได้โจมตีพุทธศาสนาอย่างรุนแรงตลอดมา ภายหลังศาสนาพราหมณ์ได้หันมาผูกมิตรกับศาสนาพุทธก่อให้เกิดความผสมผสานกลมกลืนจนแยกกันไม่ออกและกษัตริย์อินเดียสมัยนั้นก็นับถือ ๒ ศาสนาคบคู่กันไป ต่อมาศาสนาพุทธขาดการอุปถัมภ์ค้ำชูจากกษัตริย์เหตุเนื่องมาจากความย่อหย่อนในข้อวัตรปฏิบัติและนักปราชญ์ไม่มีความรู้แตกฉานดังที่กล่าวมาแล้ว จากสาเหตุของการเสื่อมโทรมในพุทธศาสนาดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อนักบวชที่เสื่อมไปจนถึงภิกษุณีด้วย

จ) ภิกษุณีขาดการส่งเสริมอย่างแท้จริง พิจารณาจากกฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายและเข้มงวดกวาดขันมากจนดูเหมือนว่าพระพุทธองค์ไม่เต็มพระทัยให้มีบริษัทนี้อยู่ และจากการสังคายนาทุกครั้งก็ไม่มีภิกษุณีร่วมอยู่ด้วย

จากสาเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ทำให้ภิกษุณีต้องสูญสิ้นไปแต่ไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่าภิกษุณีได้สูญสิ้นไปจากวงการพุทธศาสนาเมื่อใด แต่พอจะประมาณได้จากหลักฐานเรื่องราวของภิกษุณีที่ปรากฏในช่วงสุดท้ายคือ ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ (ประมาณปี พ.ศ. ๑๕๔๖-

๑๖๔๔) ได้มีการกล่าวถึงความเสื่อมโทรมของพุทธศาสนาทางอินเดียตอนเหนือ สาเหตุเนื่องจาก
ภิกษุและภิกษุณีย่อหย่อนและละเลยธรรมวินัย ประชาชนจึงพากันหันไปนิยมนับถือการบูชา เช่น สรวง
ผีลาง เทวดา เช่นเดียวกับสมัยก่อนพุทธกาล และหลังจากช่วงนี้แล้วไม่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับ
ภิกษุณีอีกเลย (เล่มอ บุญมา ๒๕๒๓ : ๗-๕๓)

เป็น มุทกัณฑ์ (๒๕๑๓ : ๒๗๕-๒๘๑) ได้ให้ความเห็นว่ามูลเหตุที่ทำให้ภิกษุณีขาด
ตอนลงส่วนใหญ่มาจากพระพุทธรูปที่เข้มงวดกวดขันมาก โดยได้เปรียบเทียบพระพุทธรูปของภิกษุ
และภิกษุณีไว้ให้เห็นดังต่อไปนี้

ภิกษุ

ภิกษุณี

๑) ตำแหน่งพระอุปัชฌาย์

ภิกษุมีพรรษา ๑๐ เป็นพระอุปัชฌาย์ได้ และ
เมื่อเป็นแล้ว จะให้อุปสมบทแก่กุลบุตรไม่มี
จำนวนจำกัด

ภิกษุณีต้องมีพรรษา ๑๒ จึงจะเป็นปรตติณีได้
และเมื่อเป็นแล้วจะให้อุปสมบทแก่กุลธิดาได้
ปีละ ๑ คน และจะให้อุปสมบทติดกันสองปี
ไม่ได้

๒) การเตรียมบวช

อาจบวชเป็นสามเณรได้ในวันนั้นแล้วบวช
เป็นภิกษุต่อเนื่องกันไปได้

ต้องบวชเป็นสามเณรอยู่จนอายุครบ ๑๘ ปีแล้ว
บวชเป็นสิกขมานาอีก ๒ ปี จึงบวชเป็นภิกษุณี
ได้ หากใน ๒ ปีนั้นศีลขาดต้องนับเวลาขึ้นต้น
ใหม่

๓) ไตรจีวร

ผ้าจำเป็นสำหรับภิกษุที่เรียกว่าไตรจีวร
มี ๓ ผืน คือ สบง จีวร สังฆาฏิ

สำหรับภิกษุณีต้องมี ๕ ผืน คือ ๓ ผืนเหมือน
พระ เพิ่มผ้ารัดถัน ๑ ผ้านุ่งอาบ ๑ รวมเป็น
๕ ผืน

๔) การขออนุญาตบวช

ต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดา เท่านั้น
ส่วนภริยาไม่จำเป็นที่ว่าจะต้องได้รับ
อนุญาต

ภิกษุณีจะต้องขออนุญาตบิดามารดา ถ้ามีสามี
ยังต้องได้รับอนุญาตจากสามีอีกด้วย

ภิกษุ

๕) นิสัย

ถือนิสัย ๔ คือ ปิณฑบาตร นุ่งห่มผ้าบัง
สกุล อยู่ป่า ฉันทยาตองด้วยน้ำมูตร

๖) ความผิดสถานหนัก (ปาราชิก)

ปาราชิกมี ๔ คือ เสพเมถุน ข่มมนุษย์
ลักทรัพย์ และพูดอวดคุณวิเศษที่ตนไม่มี
ทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วต้องสึก
บวชอีกไม่ได้ตลอดชาติ

๗) ที่อยู่

ภิกษุอาจอยู่ในวัดในบ้าน หรือในป่า
ก็ได้ จะปลีกตัวไปอยู่ในถ้ำในเขา
ก็ได้

๘) การระงับอธิกรณ์

ตัดสินความผิดในระหว่างภิกษุด้วยกัน
กันได้

๙) การบวชและสึก

ภิกษুবวชจากคณะภิกษุสงฆ์โดยตรง ผู้
บวชหากจะขอลาสิกาก็ได้ เมื่อสึกแล้วประ
สงค์จะบวชใหม่อีกก็ได้

๑๐) วินัย

ภิกษุรักษาวินัย ๒๒๗ ข้อ

ภิกษุณี

ถือนิสัย ๓ คือ งคยู่ป่า นอกจากนั้นเหมือน
ภิกษุ

ปาราชิก ๘ คือ สีซ้อแรกเหมือนของภิกษุ
เพิ่มข้อ ๕ มีความกำหนดลบล้างร่างกายของ
ชายตั้งแต่เหนือเข้าขึ้นมาถึงรากขวัญ ข้อ ๖
รู้ว่าภิกษุณีอื่นต้องปาราชิกแล้วไม่ฟ้องร้อง
ข้อ ๗ เข้าเป็นพรรคพวกภิกษุที่ถูกสงฆ์ประณาม
แล้ว ข้อ ๘ กำหนดอยู่ไปอยู่ที่นิตหมายกับผู้ชาย

ภิกษุณีจะอยู่ในสำนักโดยลำพังไม่ได้ คือ วัด
ภิกษุณีจะต้อง เป็นสาขาของวัดพระภิกษุเสมอ

ต้องให้ภิกษุตัดสินความผิดให้

ภิกษุณีบวชจากคณะสงฆ์ฝ่ายภิกษุณี แล้วต้องไป
ขอบวชจากคณะสงฆ์ฝ่ายภิกษุอีกครั้ง เมื่อสึก
แล้วห้ามบวชอีก

ภิกษุณีรักษาวินัย ๓๑๑ ข้อ